

Kolmas luku.

TEKIJÄN YKSINOIKEUSFUNKTIOISTA.

14 §.

TEKIJÄLAIN YKSINOIKEUSJÄRJESTELMÄ.

Tekijällä on tekijänhallintansa nojalla subjektiivinen oikeus käyttää hyväksensä TekijäL 4 §:ssä lueteltuja funktioita. Näiden joukossa ei mainita erikseen tekijän yksinoikeutta teoksen julkistamiseen. Tämä yksinoikeus sisältyy teoksen levittämisen ja julkisen esittämisen funktioihin, ja mikäli niin ei ole laita (kuvapatsaan paljastus, rakennuksen telineiden poistaminen jne), on se sammunut heti, kun teos on saatettu julkisuuteen. Näistä syistä ei ole ollut aihetta luetella yksinoikeutta teoksen julkistamiseen erityisesti niiden funktioiden joukossa, joita tekijä säännönmukaisesti käyttää hyväkseen ja luovuttaa toisen käytettäväksi.¹

Mitä funktioita tekijälle on pidätetty, mitkä jätetty tekijänhallinnan ulkopuolelle, on oikeuspoliittinen kysymys. Laki saattaa selittää jokaisen funktion, jota tekijä tahtoo käyttää hyväksensä suhteessaan sivulliseen (Verwertungsrecht), kuuluvan te-

¹ Ruotsin, Saksan ja Itävallan tekijälait, yhtä vähän kuin UBS eivät, toisin kuin esim. Tanskan tekijälaki, myöskään mainitse julkistamisfunktiota erityisenä teoksen hyväksikäyttämiskäytännönä. Saksan tekijälain uudistamishetimituksessa v. 1932 meneteltiin toisin: mutta ehdotusta arvoitettiin tässä suhteessa ankarasti. Ks. esim. *de Boor* s. 48 ss.

kijänhallinnan piiriin tai voidaan laissa luetella ne funktiot, joihin ei sivullinen saa ryhtyä ilman tekijän suostumusta, s.o. jotka on pidätetty tekijän yksinoikeuksiksi. Viimeksimainitussa tapauksessa ovat muut funktiot, mikäli sellaisia on ilmennyt tai vastaisuudessa ilmenee, vapaita ja jokaisen esteettä tarkoitukseensa käytettävissä. Edellistä menettelytapaa nimitetään yleisklausuuliseksi, jälkimmäistä voidaan sanoa suljetun piirin järjestelmäksi.

Jälkimmäinen järjestelmä perustuu, samoin kuin henkisten tuotteiden piirinkin lainsäädännöllinen rajoittaminen, historiallisiin perinteisiin. Tekijänhallinta on laajentunut vähitellen oikeustaistelun kautta, alkaen yksinoikeudesta kirjallisten teosten jälkipainattamiseen ja päättyen tätä nykyä henkisten tuotteiden radioimiseen. Yleisklausuulijärjestelmässä lähdetään tekijänoikeuden "luonnonoikeudellisesta" katsantokannasta. Yhtä vähän kuin laissa mainitaan, mitä funktioita fyysillisen esineen omistajalle kuuluu, yhtä vähän on aihetta luetella tekijällä teokseensa olevia yksinoikeuksia. Periaatteellisesti katsoen onkin tätä järjestelmää pidettävä oikeutetumpana.¹ Sen kautta saadaan myös yksinoikeussysteemiin selkeyttä. Ne rajoitukset, joita tekijänhallinnasta tehdään ns. yleisönoikeuden hyväksi, ovat silloin poikkeuksia yleisestä säännöstä, sen sijaan, että ne suljetun piirin järjestelmässä ovat poikkeuksia milloin minkin yksinoikeuden sisältävästä säännöksestä. Muutkin käytännölliset seikat puhuvat yleisklausuulijärjestelmän puolesta. Tekniikka kulkee teoksien toisintamismuotojen alalla nopeasti eteenpäin; viime vuosina on mm. televisio l. kaukonäkökuvaus tullut päiväjärjestykseen. Ennen kuin lakia on ehditty täydentää vastaamaan näin muuttuneita olosuhteita, henkisten tuotteiden tekijät joutuvat kärsimään. Suljetun piirin järjestelmän puolesta esitetään se näkökohta, että lainsäätävä joutuu joka kerran, kun uusi toisintamismuoto on keksitty, harkitsemaan, onko ja missä

¹ *Norjan ehdotus* s. 18 s. *Hoffmann*, *Die Berner Uebereinkunft* s. 29 katsoo edellisen systeemin vastaavan romanistista, jälkimmäisen germanistista käsityskantaa tekijänoikeuden luonteesta.

laajuudessa se siirrettävä tekijänhallinnan piiriin, vai onko se jätettävä jokaisen vapaaseen käyttöön.¹

Bernin konventiossa säädetään, että liittomaat ovat velvolliset "takaamaan" suojan kaikille kirjallisuuden, tieteiden ja taiteen tuotteille, mutta sitä koskeva säännös (UBS 2 art. 3 k.) ei ole obligatorinen. Liittomaiden sisäiselle lainsäädännölle on niin muodoin jätetty puheenaolevassa suhteessa liikkuma-alaa. Euroopassa Norjan tekijälaki on empimättä omaksunut yleisklausuulijärjestelmän. Sen 1 §:n mukaan tekijällä on yksinomainen oikeus "til å rå over sitt verk ved å mangfoldiggjøre det i hvilkenksomhelst skikkelse og på hvilkenksomhelst måte gjøre det tilgjengelig for offentligheten".

TekijäL on etupäässä suljetun piirin järjestelmän kannalla. Sen 4 §:ään sisältyvä luettelo, jota ovat täydentämässä 5—9 §:n yksityiskohtaiset säännökset, on tarkoitettu tyhjentyväksi. Mainittu tarkoitus on toteutettu täysin teoksen kääntämiseen, jäljentämiseen, monistamiseen, levittämiseen ja julkiseen esittämiseen nähden; ainoastaan TekijäL 6—9 §:ssä tarkemmin mainitut funktiot kuuluvat siis tekijälle. Sen sijaan muuntelua koskeva 5 §:n säännös on luonteeltaan deklarattiivinen; myös muut kuin siinä mainitut muuntelemisen muodot on pidätetty tekijän yksinoikeuksiksi.

Kysymyksellä, kumman yksinoikeusjärjestelmän TekijäL:n on katsottava omaksuneen, on kuitenkin tätä nykyä ajankohdasta, käytännöllistä merkitystä vain, mikäli koskee televisiota.² Muissa suhteissa kysymys on etupäässä teoreettinen.³

Tekijälle kuuluvat yksinoikeusfunktiot voidaan jaotella kah-

¹ Eberstein, Författarrätten II s. 110 s; v. Konow s. 26 s; Norjan ehdotus m.s; Zetterberg SvJT 1942 s. 319.

² Ks. jälj. s. 187.

³ Tekijänoikeuskom on omaksunut yleisklausuulijärjestelmän; sen ehdotuksessa esitetään säädettäväksi, että tekijällä on yksinomainen oikeus vallita teosta kappaleiden valmistamisella siitä ja sen saattamisella yleisön saataviin muutoksin tai muuttamattomana, käännöksenä tai muunnelluna tahi muutoin toisessa kirjallisessa tai taiteellisessa muodossa (2 § 1 mom).

teen ryhmään, teoksen mukaamiseen, joka käsittää teoksen kääntämisen, muuntelemisen, jäljentämisen ja monistamisen, sekä teoksen saattamisen yleisön saataviin, jota ovat teoksen levittäminen ja julkinen esittäminen.

15 §.

YKSINOIKEUS TEOKSEN MUKAAMISEEN.

Tekijän yksinoikeutta teoksen mukaamiseen, s.o. kääntämiseen vieraalle kielelle, muuntelemiseen, jäljentämiseen ja monistamiseen koskevat TekijäL:n säännökset (4—7 §) on sovellettava sekä julkistamattomiin että julkistettuihin teoksiin.

Mainitut säännökset eivät saa johtaa siihen väärinkäsitykseen, että tekijän yksinoikeus yleensä synnyttäisi tekijälle oikeuden "vallata" toisinnos, jonka toinen on hänen teoksestansa valmistanut. Ennen on mainittu, ettei tekijä voi vaatia itsensä hänen teoksestaan tehtyä käännöstä tai muunnelmia. Jäljennökseen ja monisteisiin on hänellä tällainen valta vain siinä tapauksessa, että ne on luvattomasti valmistettuina takavarikoitu; silloin tekijä saa konfiskation sijasta lunastaa ne valmistuskustannuksista (*TekijäL 32 § 4 mom*). Luonteensa mukaisesti yksinoikeus periaatteellisesti rajoittuu teoksen mukaamisen kieltämiseen ja siihen liittyviin oikeusseuraamuksiin. Siitä miten laajalle tämä kiello-oikeus ulottuu, on esitetty jossakin määrin eriäviä mielipiteitä. Yleisesti myönnetään, että yksinoikeudella on teoksen jäljentämisen ja monistamisen suhteen preventiivinen tarkoitusperä; on estettävä se mahdollisuuskin, että teos voisi päästä yleisön saataviin. Tekijänoikeuden historialliset syyt ovat olleet vaikuttamassa siihen, että tekijä saa oikeusturvan teoksensa varhaisessa toisintamisvaiheessa; jo jäljentämis- tai monistamisasteella on toisintaminen luvatonta. Tekijä ei ole velvollinen, ryhtyäkseen teostaan suojaaviin toimenpiteisiin, odottamaan että toisintaja ryhtyy monisteita levittä-

mään yleisölle.¹ Mutta onko tätä periaatetta sovellettava myös teoksen kääntämiseen ja muuntelemiseen? Lissbauer mm. vastaa kysymykseen siten, että jokaisella on oikeus kääntää toisen teos vieraalalle kielelle ja muunnella sitä, mutta hän ei saa käyttää tätä oikeutta siten, että käänнос tai muunnelma tulee saatetuksi julkisuuteen tai edes monistetuksi.²

TekijäL ei puheena olevassa suhteessa tee erotusta eri muukaamistapojen välillä. Ei ainoastaan teoksen luvaton jäljentäminen ja monistaminen, vaan myös ilman tekijän suostumusta tapahtunut kääntäminen ja muunteleminen on jo sellaisenaan rangaistava teko ja voi johtaa teoksen toisinnoskappaleiden takavarikoimiseen ja hävittämiseen (*m.l.* 29 § 1 k; 32 §). Tästä säännöstä on poikkeus vain, mikäli koskee henkilökohtaista tai yksityistä tarvetta varten valmistettua käännotä ja muunnelmaa, jotka tässäkin suhteessa on rinnastettu jäljennöksen ja monisteen kanssa (*m.l.* 10 § 1 mom). Jollei kääntäjällä tai muuntajalla ole ollut mainittua tarkoitusta, kohdistuu tekijän kielto-oikeus käännotä ja muunnelmaan jo ennen kuin niitä on saatettu julkisuuteen tai monistettu.³

1. *Kääntäminen.* Tekijän yksinoikeus teoksensa kääntämiseen on kuulunut probleemeihin, jotka edellä, toisessa yhteydessä mainituista syistä⁴ ovat paljon askarruttaneet lainsäädäntöä, sekä eri valtioiden sisäistä että kansainvälistä. Suomen KirjTaitA:ssa myönnettiin yksinoikeus teoksen kääntämiseen ilman ehtoa vain kotimaisen teoksen tekijälle, ja hänellekin koko laajuudessaan ainoastaan kysymyksen ollessa käännotä toiselle kotimaiselle kielelle.⁵ Vasta TekijäL:ssä tekijä sai rajattoman yksinoikeuden teoksensa kääntämiseen.

¹ Knoph s. 88; Torben Lund, Billedkunsten s. 152; Norjan ehdotus s. 35.

² Lissbauer s. 198. Vrt. myös Alfeld, Urheberrecht s. 159.

³ Vrt. Torben Lund m.t.s. 153, jossa esitetään Tanskan lain olevan siinä suhteessa erikoislaatuinen, että sen mukaan ei esim. taideteoksen reproduktiokaan, vaan vasta reproduktion julkisuuteen saattaminen olisi ilman tekijän suostumusta kielletty. TekijäoikKom näyttäisi omaksuneen saman kannan, mikäli koskee teoksen käännotä ja muunnelmaa (4 §).

⁴ Ks. ed. s. 115 ss.

⁵ KirjTaitA 6 §.

Bernin alkuperäisessä konventiossa säädettiin (5 art. 1 k.), että tekijällä, joka kuului johonkin liittomaista, oli yksinomainen oikeus teoksensa kääntämiseen toisissa liittomaissa 10 v:n kuluessa siitä, kun alkuperäinen teos oli jossakin liittomaassa julkaistu. Ranskan taholta oli esitetty, että yksinoikeus teoksen kääntämiseen olisi ollut tekijälle tunnustettava samassa laajuudessa kuin muutkin toisintamisfunktiot, mutta ehdotus ei tullut hyväksytyksi. Vastustus perustui siihen katsantokantaan, ettei kääntäminen muka ollut tekijälle luonnostaan kuuluva, vaan omalaatuinen oikeus, joka siitä syystä voitiin, mitä suoja-aikaan tuli, säännöstää toisten näkökohtien mukaan kuin tekijänoikeus alkuperäiseen teokseen.¹ Pariisin konferenssissa sovittiin, että tekijän yksinoikeus teoksensa kääntämiseen kesti saman ajan kuin oikeus alkuperäiseen teokseenkin, kuitenkin niin, että oikeus raukesi, jollei tekijä 10 v:n aikana alkuperäisen teoksen ilmestymisestä ollut käyttänyt oikeuttansa, kääntämällä tai käännotämällä teoksensa jossakin liittomaassa sille kielelle, jolle suojaa pyydettiin (5 art.). Berliinin konferenssissa oikeus kääntämiseen tuli tasavertaiseksi muiden toisintamisfunktioiden kanssa ja säädettiin ilman yllämainittua rajoitusta kestäväksi yhtä kauan kuin alkuperäisen teoksen tekijänoikeuskin oli suojattu (8 art.). Säännöksen tärkeyttä on korostettu sillä, että se on sovittu obligatoriseksi, s.o. liittomaita ehdottomasti velvoittavaksi. Vastustuksen jäljet näkyvät kuitenkin edelleen siinä, että liittoon yhtyvällä maalla on valta ilmoittaa, mitä käännotäsiin tulee, ainakin toistaiseksi aikovansa asettaa mainittun 8 art:n sijaan Pariisin konferenssissa sovittun 5 art:n säännöksen.

Useimmat liittomaat, niiden mukana Suomi, myöntävät tekijän yksinoikeudelle teoksensa kääntämiseen yhtä pitkän suojaajan kuin alkuperäisen teoksen suoja-aika kestää. Tekijä on suojattu teoksen kaikenlaatuista, myös sanasanaista kääntämistä vastaan (kääntämisoikeuden negatiivinen funktio).² Toi-

¹ Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft s. 139 s.

² Torben Lund, Forfatterret s. 70.

selta puolen on myös, niin kuin edellä on esitetty, kääntäjän oikeus omaperäiseen, hänen persoonallisuuttansa ilmentävään käännökseen suojattu, niin kuin tekijänoikeus yleensä.¹

2. *Muunteleminen.* Teoksen muuntelemista voidaan, kuten toisessa yhteydessä on mainittu,² TekijäL:n mukaan erottaa epävarsinaista muuntelemista, s.o. teoksen toisintamista vähäpätöisin, epäoleellisin muutoksin, ja muuntelua varsinaisessa merkityksessä. Kumpikin muuntelun muoto on pidätetty tekijän yksinoikeudeksi. Jälkimmäisessä tapauksessa muuntelija voi saada itsenäisen tekijänoikeuden teokseensa tekijällä alkuperäiseen teokseen olevan oikeuden rinnalla. Epävarsinaisella muuntelulla sen sijaan on ainoastaan negatiivinen funktio: sivullinen ei ole oikeutettu muuntelemaan teosta missään muodossa, ei oleellisessa eikä epäoleellisessa. Muuntelemisfunktion erilaisista muodoista on TekijäL:ään otettu esimerkkejä, joiden sisällys on aikaisemmin esitetty muunnelmaa eräänä teoksen lajina käsiteltäessä. Paitsi niissä, luvaton muunteleminen voi tapahtua muissakin muodoissa, joissa toisen teosta on luvattomasti toisinnettu, tekemällä siihen suurempia tai vähäisempiä muutoksia.³

UBS:ssä erotetaan samoin muuntelun positiivinen ja negatiivinen funktio toinen toisestansa. Edellisestä on säännös konvention 2 art:ssa. Jälkimmäisestä säädetään 12 art:ssa, että luvattomina toisinnoksina (reproductions illicites) pidetään varsinkin teoksen välillisiä, omavaltaisia anastelmia (appropriations indirectes), niin kuin muunnelmia, sävellyssovitelmiä ym, kun ne ovat ainoastaan samaan tai muuhun muotoon vähäpätöisin muutoksin, lisäyksin tai lyhennyksin tehtyjä teoksen toisinnoksia eikä niillä ole omaperäisen teoksen luonnetta.⁴

¹ Ks. tästä kääntämisoikeuden positiivisesta funktiosta ed. s. 117.

² Ks. ed. s. 103 s.

³ Itse asiassa teoksen epävarsinainen muuntelu on teoksen jäljentämistä ("geistlose Kopie"). *Schlöttgen* s. 91; *Jacobsen* s. 74. Vrt. *Copinger* s. 47: "simply a copy of another."

⁴ Säännöksessä luetellaan täten eräitä teoksen "välillisiä anastelmia". Välittömästä luvattomasta toisintamisesta, esim. teoksen jälkipainannasta,

3. *Jäljentäminen ja monistaminen.* Poiketen eräiden muiden maiden lainsäädännöstä, TekijäL erottaa toinen toisestansa teoksen jäljentämisen ja monistamisen. Yleisesti pidetään teoksen toisintamista yhtenäkin kappaleena monistamisena. TekijäL:ssä on katsottu tarpeelliseksi käsitellä tällaista monistamis-
muotoa erikseen ja nimittää sitä jäljentämiseksi.

Jäljentämistä on TekijäL:n mukaan teoksen toisintaminen käsin tai koneellisin tahi kemiallisin keinoin ja taideteoksen esittäminen toisessa koossa tai toisessa aineksessa. Sitäpaitsi luetaan jäljentämiseksi rakennustaiteellisen teoksen rakentaminen rakennusteoksen sekä taidetyön valmistaminen taidetyöteoksen tai näiden piirustusten tahi mallin mukaan ja teoksen siirtäminen puhe- tai soittokoneeseen tahi telaan, laattaan, nauhaan taiikka muuhun sellaiseen koneen laitteeseen (m.l. 6 §).

Monistamiseksi katsotaan mainitussa laissa jokainen menettely, jolla teoksesta tuotetaan useampia kuin yksi jäljennös, tapahtuipa tämä sitten painattamalla, valokuvaamalla, valamalla tai muulla monistamiskeinolla (m.l. 7 §).

Yksinoikeutta teoksen jäljentämiseen ja monistamiseen koskevilla lain säännöksillä on ainoastaan kielto-peräinen vaikutus: jäljentäminen ja monistaminen ilman tekijän suostumusta on luvaton (m.l. 29 § 1 k). Jäljentäminen ja monistaminen eivät tuota suorittajilleen omaa tekijänoikeutta, kuten kääntäminen ja muunteleminen.

a. *Oikeudellisia tunnusmerkkejä.* Teoksen jäljentämisellä ja monistamisella on ymmärrettävä fyysillisen kappaleen tai fyysillisten kappaleiden valmistamista, jolla tai joilla teos voidaan saattaa ulkomaailman aistittavaksi.¹ Jäljentämistä ja monistamista on niin muodoin jokainen, mainituissa lainsäädännöksissä lueteltu menettely, jonka kautta teoksen oleellinen sisällys tulee

ei ole nimenomaista mainintaa. Sen luvattomuus pidetään ilmeisesti itsessään selvänä. *Raestad* s. 78. *Allfeld* m.t.s. 444 lukee säännöksen niin, että se sisältää nimenomaisen kiellon myös luvaton monistamista vastaan. Puheenaolevasta, jossakin määrin hämärästä säännöksestä ks. myös *Hoffmann* m.t.s. 191 ss.

¹ *Allfeld* m.t.s. 187.

tavallisimmin silmin tai korvin havaittavaksi. Tässä mielessä voidaan sanoa, että teoksen toisinnokset ovat toisiinsa verrattuna samanarvoisia.¹ Toinen asia on, että vaikutus, johon teoksella on pyritty, on teosten eri toisinnoksilla erilainen; painosta julkaistu puhe esim. ei tee samaa vaikutusta kuin suullisesti tai äänilevystä esitetty. Tällä seikalla ei kuitenkaan ole oikeudellista merkitystä, kun on harkittavana, onko teoksen jäljentäminen tai monistaminen ollut luvallista tai luvatonta.² Toiselta puolen jäljentäminen tai monistaminen ei tule sen johdosta luvalliseksi, että toisinnos sisältää epäoleellisia muutoksia alkuperäiseen teokseen verrattuna.

b. *Teknillisiä tunnusmerkkejä.* Fyysillinen esine, joka jäljentämisellä tai monistamisella luodaan, voi olla joko irtainta tai kiinteätä omaisuutta. Rakentaminen sellaisen rakennuksen mukaan, joka arkkitehtuurinsa vuoksi on tekijänoikeudellisesti suojattu, on jäljentämistä; jos rakennus on tyyppitaloja, joita valmistetaan tehdasmaisesti sarjoissa, on kysymyksessä rakennustaiteellisen teoksen monistaminen. Vastaavasti on yksinäisen taidetyön valmistaminen taidetyöteoksen tai sen piirustuksen tahi mallin mukaan jäljentämistä, monistamista taas, jos niitä tehdasmaisesti valmistetaan useampia.

Jäljentämistä ja monistamista voidaan TekijäL:n säännöksien puitteissa toteuttaa lukuisin eri tavoin. Käsin monistaminen tapahtuu kirjoittamalla (myös kirjoitus- tai monistuskoneella), upottamalla, ompelemalla, kutomalla jne; mekaanisin keinoin teos monistetaan kirjapainon, kaiveruksen, litografian jms. menetelmän avulla; kemiallista mukaamista käytetään mm.

¹ Lvk s. 53.

² Muussa suhteessa saattavat teoksen erilaatuiset toisinnokset olla arvostettava eri tavoin. Pluraalisissa teoksissa (kirjoitus, sävellys, kaiverus tms.) voidaan toisinnoksella tekijän tarkoitus saada toteutetuksi helpommin kuin singulaarisissa teoksissa; taideteoksen jäljennös saattaa ilmentää toista kuin alkuperäinen teos. Tästä johtuu, että tällaisen teoksen kopian varustaminen tekijän nimellä on "vääreennystä" (falsum), mikä ei ole laita pluraalisen teoksen toisinnoskappaleisiin nähden, joita kaikkia on pidettävä alkuperäisinä. Vrt. *Raestad* s. 65.

syövytyksissä, lasimaalauksissa ym. Kirjaimet tai muut merkit, joiden avulla aistittavaksi tekeminen tapahtuu, voivat olla joko kurrentti- tai pikakirjoitusta taikka muita piirtoja, esim. sokeain kirjoitusta.

Taideteoksen jäljentämisessä tulee useasti kysymykseen sen toisintaminen toisessa koossa tai muussa aineksessa kuin missä alkuperäinen teos on valmistettu. Tätä on laissa nimenomaisesti korostettu. Jäljentäminen saattaa tapahtua taiteellisesti tai mekaanisesti. Erityisesti on säädetty, että rakennustaiteellisen teoksen rakentaminen ja taidetyön valmistaminen, paitsi itse rakennuksen ja taidetyön, myös näiden piirustusten ja mallin mukaan on luettava jäljentämiseksi. Jos piirustus tai malli eivät ole taideteoksia, ei sääntöä ole sovellettava. Alueen rakentaminen asemakaavan tai koneen valmistaminen tieteellistä tai teknillistä laatua olevan piirto- tai vapaakuvaisten esityksen mukaan (*TekijäL* 2 § 1 mom. 9 k.) ei ole jäljentämistä eikä siis luvatonta.¹

TekijäL:ssä on yhtenä jäljentämisen muotona mainittu teoksen siirtäminen puhe- tai soittokoneeseen tahi telaan, laattaan, nauhaan taikka muuhun sellaiseen koneen laitteeseen.² Tällaisia laitteita ovat soittorasiat, posetiivit, sähköllä käyvät pianot, fonografit, gramfonit äänilevyineen jms. Niissäkin tapauksissa, jolloin siirtäminen on tapahtunut taideesityksen, esim. laulajattaren laulun tai pianotaiteilijan soiton välityksellä, on siirtäminen TekijäL:n mukaan sen nykyisessä muodossa, vain mekaanista jäljentämistä, tai kun, kuten useimmiten tapahtuu, toisintamisvälineitä, levyjä, nauhoja tai laattoja valmistetaan useampia, monistamista, eikä muuntelua. Antaessaan suostumuksensa teoksen siirtämiseen äänilevyyn, nauhaan tai muuhun sellaiseen mekaaniseen laitteeseen, tekijä oikeuttaa siirtäjän

Vrt. *Lissbauer* s. 20. Toisin esim. Norjan tekijälain mukaan; sen 4 § 2 mom:ssa on teknillisten piirustusten kopioiminen kielletty "med deres praktiske utførelse for øje". *Hakulinen* ed. s. 92 alav. 3.

² Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan mainitunlainen siirtäminen on teoskappaleen valmistamista (2 § 1 mom.).

jäljentämään ja monistamaan teoksen ja sitä teoskappaleina levittämään myymällä, vuokraamalla tai muulla tavalla, jolla teoskappale tulee vastaanottajan hallintaan.¹ Suostumus ei käsitä, jollei toisin ole sovittu, oikeutta teoksen julkiseen esittämiseen.²

Teoksen siirtäminen mekaaniseen laitteeseen on, niin kuin edelläesitetystä käy ilmi, jäljentämistä ja monistamista vain, jos siirretty teos voidaan teoskappalein levittää. Musiikin siirtäminen puhelimitse ei siis ole jäljentämistä; teos tulee tosin silläkin tavalla kuulluksi, mutta ei teoskappaleiden kautta.

Se seikka, että joku on saanut omistusoikeuden alkuteokseen, esim. käsikirjoitukseen, ei ilman muuta oikeuta sen jäljentämiseen tai monistamiseen; sitä varten on tarpeen, että saantoon liittyy tekijänoikeuden luovutus (*TekijäL 22 § 1 mom. 1 lause*).

4. *Henkilökohtaista tai yksityistä tarvetta varten tapahtunut mukaaminen.* Teoksen kääntäminen, muunteleminen, jäljentäminen ja monistaminen rajoitetuin kappalemäärin henkilökohtaista tai yksityistä tarvetta varten on TekijäL 10 § 1 mom:n mukaan sallittu, jos monisteita ei levitetä. Lainkohta on selvä toisaalta siinä, ettei mukaaminen ole henkilökohtaisen tarpeen tyydyttämistä, jos sitä harjoitetaan ansion tavoittamiseksi, toisaalta sikäli, että kun levittämisen käsitteeseen kuuluu teoksen monisteiden jakeleminen yleisölle, monisteita on lupa jaella vain tietyille henkilöille, jotka ovat henkilökohtaisessa suhteessa mukaaajaan.³ Ylioppilas on oikeutettu itseään ja ystäviään varten pikakirjoittamaan muistiin luennon ja jokainen saa monistaa nuotteja kotilaulukuoronsa käytettäväksi perheen keskuudessa. Jäljentäminen ja monistaminen on tällöin tapahtunut henkilökohtaisen tarpeen vuoksi, mutta ei, jos pikakirjoitettu luento monistetaan maksua vastaan, olkoonpa suppeallekin toveripi-

¹ Tavallisesti siirtäjä ei saa siirtämiseen yksinoikeutta, vaan ainoastaan ns. käyttöluvan, joka voidaan antaa useammillekin.

² Ks. ed. s. 114 ja jälj. 187.

³ v. *Konow* s. 58. *Kohler*, Urheberrecht s. 178: "Im häuslichen oder vertraut freundschaftlichen Kreise." v. *Hentig* s. 42.

rille tai jos kotilaulukuoro antaa sanotussa mielessä monistettuja nuotteja käyttäen, pääsymaksullisen konsertin.¹

Vaikeampi on sanoa, mitä mainitussa lainkohdassa tarkoitetaan yksityisellä tarpeella, joka ei samalla ole henkilökohtaista. Lain esitöistä ei saada valaistusta lainkohdan tulkittamiselle. Asian luonnosta näyttäisi johtuvan, että sanoilla "yksityistä tarvetta varten" on, mikäli taideteoksia koskee, ymmärrettävä tekijän omaa käyttöä; tarkoituksena ei varmaankaan ole ollut, että kukaan olisi oikeutettu ilmaiseksikaan jäljentämään useammassa kappaleessa esim. öljymaalausta perheensä jäsenille tai ystävilleen jaeltavaksi.² Mutta muihin teoksiin nähden lainkohta lienee tulkittava laajemmin. Ihmisten tarpeet voivat olla yksityisiä, olematta henkilökohtaisia, jos niiden tyydyttäminen koskee hänen taloudellisia asioitansa, ja oikeushenkilöllä voi olla ainoastaan yksityisiä tarpeita. Niin esim. jos joku, haluten rakentaa itselleen rakennuksen, on sitä varten julistanut piirustuskilpailun, on hän oikeutettu kopioimaan täten saamiaan piirustuksia, neuvotellakseen asiantuntijoitten kanssa siitä, mille piirustuksille on annettava etusija toisten edellä; mutta jos hän jäljentää jotkut piirustuksista rakentaakseen rakennuksen niiden mukaan, sopimatta siitä piirustuksien tekijän kanssa, ei

¹ *Torben Lund*, Forfatterret s. 44; *Jacobsen* s. 87; *Elster*, Theaterrecht s. 156. Saksan tekijäläissa on nimenomaan säädetty, että teoksen monistaminen ei tapahdu henkilökohtaista tarvetta varten, jos sen tarkoituksena on ansion tavoittaminen. Ruotsin kirjailijalain mukaan kirjoitus tai suullinen esitys saadaan jäljentää *käsin* ja tällainen jäljennös katsotaan voitavan julkistaakin, olipa se jäljennetty henkilökohtaista tarvetta varten tai ei. v. *Konow* s. 28 s. *Eberstein*, Författarrätten II s. 146 alav. 1 kritikoit syillä mainittua säännöstä. — Selvää on, ettei alkujaan henkilökohtaista tarvetta varten muattua teosta voida myöhemmin rahan puutteessaakaan myydä. *Dernburg* s. 60. — TekijänoikKom:n ehdotuksen mukaan voitaisiin julkisuuteen saatetun teoksen yksinäiskappaleita valmistaa yksityiskäyttöä varten, mutta mitä siten on valmistettu, ei olisi lupa käyttää hyväksi muuhun tarkoitukseen (11 § 1 mom). Sokeain erikoiskäyttöä varten olisi myös julkaistun kirjallisen tai sävellysteoksen kappaleiden valmistaminen sallittua, mikäli se ei tapahdu ansiotarkoituksessa (15 §).

² Vrt. *Norjan ehdotus* 4 §: " — — — eget, personlige og private bruk — — —." *Dernburg* s. 59.

tarve enää ole yksityinen TekijäL 10 § 1 mom:n tarkoittamassa mielessä.

a. *Rakentaminen rakennustaiteellisen teoksen mukaan.* Viimeksimainittu näkökohta on ollut myötävaikuttamassa siihen TekijäL 10 § 2 mom:n säännökseen, jossa rakentaminen rakennustaiteellisen rakennuksen mukaan, vaikka se tapahtuukin yksityistä tarvetta eikä esim. myyntiä varten, on kielletty. Mainittujen teosten suoja jäisi riittämättömäksi, jos kuka tahansa saisi rakentaa itselleen rakennuksen ennestään olevan rakennuksen mukaan, vetoamalla siihen, että hän rakentaa omaksi tarpeekseen eikä ansaitakseen. Rakennuksen taiteellinen idea tulee julkisuuteen heti, kun rakennus on rakennettu. Riistämättä pohjaa arkkitehtuurin käsittävältä tekijänoikeudelta, ei rakentamista valmiin rakennuksen mukaan voida sallia.¹ Sen vuoksi se on yleensä kaikkien maiden tekijälajeissa kielletty.²

b. *Taideteoksen jäljennyttäminen taidekeinoin.* Kokonaan toiseen perusteeseen nojautuu se TekijäL 10 § 2 mom:ssa oleva säännös, jossa kielletään taideteoksen jäljennyttäminen taidekeinoin yksityistä tai henkilökohtaista tarvetta varten. Jokainen on vain itse oikeutettu sanottuun tarpeeseensa taidekeinoin jäljentämään hänellä tai toisen hallussa tahi julkisessa kokoelmassa olevan suojanalaisen taideteoksen.³ Jos jäljennyttäminen, s.o. tilauksesta tapahtuva jäljentäminen olisi luvallista, johtaisi se taiteilijoiden teoksien ammattimaiseen kopioimiseen ja levittämiseen tilaajien henkilökohtaista tai yksityistä käyttöä varten ja niiden profanoimiseen, kun kuka tahansa saisi ryhtyä jäljentämiseen ja levittämiseen. Kysymyksessä ei ole ainoastaan taiteilijoiden taloudellisten, vaan myös heidän moraalisten oikeuksiensa loukkaamisen mahdollisuus. Taiteilijan tulee saada

¹ Vrt. *Norjan ehdotus* s. 36.

² Tekijänoikeuskomitea ehdottaa säädettäväksi samoin; rakennusta laajennettaessa olisi kuitenkin lupa käyttää hyväksi tekijän teosta korvausta vastaan (11 § 2 mom.).

³ Ruotsin taiteilijalaissa on säädetty, että taideteoksen jäljentäminen on ilman tekijän suostumusta sallittu opiskelua ja yksityistä käyttöä varten. Vastaava säännös on Saksan taideteoslaissa, *Schlittgen* ss. 32, 100.

itse päättää, kuka on riittävästi kvalifioitu taidekeinoin kopioimaan ja monin kappalemäärin yleisön keskuuteen toimittamaan toisinnoksia hänen teoksistansa. Ehkäistäkseen sen vaarankin syntymisen, että taideteoksien jäljentämistä ryhdyttäisiin harjoittamaan ammattimaisesti, on puheenaoleva kielto säädetty. Kukaan ei niin muodoin saa ottaa ammatikseen suojaa nauttivien taideteosten kopioimista julkisista kokoelmistakaan.¹ Yhtä lailla on kielletty teoksen mekaaninenkin jäljentäminen ammattimaisesti, mutta tilauksesta yksittäistapauksessa on lupa toisen henkilökohtaista tai yksityistä tarvetta varten mekaanisesti jäljentää taideteos. Tekijän moraalisten oikeuksien loukkaamisen vaara on tällöin vähäisempi, sillä esim. valokuvaamalla toimitetussa jäljennöksessä teoksen omaperäisyyden leima säilyy.^{2, 3}

c. *Teoksen maahantuonti.* Vielä on mainittava, että jokainen on henkilökohtaista tai yksityistä tarveensa varten oikeutettu tuomaan maahan teoksen, mutta ei sitä saattamaan julkisuuteen. Eräiden maiden laeissa sanottu oikeus on nimenomaisesti tunnustettu. Suomen TekijäL:n mukaan se seuraa 29 § 2 mom:n säännöksestä. Siinä säädetään rangaistus sille, joka levittämisen tarkoituksessa tuottaa maahan teoksen, jota sanotun lain mukaan ei ole lupa Suomessa (ilman tekijän suostumusta) julkaista.

d. *Todistamisvelvollisuus.* Se joka väittää teoksen mukaamisen tapahtuneen henkilökohtaista tai yksityistä tarvetta varten,

¹ *Knoph* s. 90. Käytännöllisenä seurauksena kiellon rikkomisesta on luovuttomasti jäljennetyt teoksen takavarikointi ja hävittäminen jäljentäjältä ja siltä, joka sen on hankkinut mala fide. Ks. jälj. s. 342 alav. 1.

² Taideteoksen jäljentämisestä muuta kuin yksityistä tai henkilökohtaista tarvetta varten ns. yleisönoikeuden nojalla ks. jälj. s. 211 s.

³ Kysymyksessä oleva lainsäännös, jollainen sisältyy myös Tekijänoikeuskomitean ehdotukseen (11 § 2 mom.), koskee vain taideteoksia, ei kirjallisia tai sävellystuotteita. Itävallan tekijälajeissa on säädetty, ettei litteräärisiä tai sävellysteoksia saa maksusta jäljentää tilaajan omaakaan käyttöä varten muuta kuin käsin tai kirjoituskoneella, jollei jäljennettävä ole vain teoksen vähäisiä osia tai ilmestynyt tahi loppuunmyyty teos. Säännöksellä tahdotaan estää kilpaileminen fotostaattijäljennöksillä kustantajan tai kirjakauppiaan kanssa, *Lissbauer* s. 254.

on todistamisvelvollinen. Mukaamistavasta voidaan monissa tapauksissa tehdä johtopäätöksiä sen tarkoituksen suhteen. Niinpä, jos jäljentäminen on tapahtunut käsin, puhuu olettaamus, jollei ole kysymys ammattimaisesta toiminnasta, tavallisesti sen puolesta, että tarkoituksena on ollut toisintaa teos edellämainitua tarkoitusta varten. Teoksen painattaminen sen sijaan osoittaa useimmiten, että kysymyksessä on luvaton mukaaminen.

16 §.

YKSINOIKEUS TEOKSEN SAATTAMISEEN YLEISÖN SAATAVIIN.

Tekijällä on yksinomainen oikeus saattaa teoksensa yleisön saataviin, ensi kerran missä muodossa tahansa ja millä tavalla hyvänsä, mutta uudistetusti ainoastaan teoksen levittämisen tai julkisen esittämisen kautta.

1. *Teoksen levittäminen.* Onko ja missä määrin tekijälle laissa pidätettävä yksinoikeus teoksensa levittämiseen, on herättänyt erimielisyyttä. Ruotsin kirjailijalaissa ei ole säännöstä siitä. Sellaista on pidetty tarpeettomana, koska jo teoksen monistaminen on kielletty ja monistajalla on tosiasiallinen valta teoksen monisteiden levittämiseen.¹ Saksan tekijälaissa taas on vain teoksen ammattimainen levittäminen kielletty. Kumpainenkin menettelytapa on johtanut tulkintavaikeuksiin ja epätydyttäviin käytännöllisiin tuloksiin.² Suomen TekijäL 4 § 4 k. ja 8 §:ssä teoksen levittäminen on nimenomaisesti pidätetty tekijän yksinoikeudeksi, jonka loukkaaminen on kielletty, vaikka levittäminen olisi tapahtunut ilmaiseksikin. Mainittujen säännösten sisällyksestä on jouduttu tekemään selkoa toisessa yhteydessä.³ Lisättävä on ainoastaan, että tekijän yksinoikeus on päättynyt,

¹ v. *Konow* s. 29 s.

² Ks. esim. *de Boor* s. 46 ss.

³ Ks. ed. s. 128 s.

kun levittämisellä tavoiteltu päämäärä on saavutettu, s.o. kun teoksen monisteet on saatettu liikkeeseen ja siten tulleet toisen omistukseen.

2. *Teoksen julkinen esittäminen.* TekijäL 4 § 5 k:n mukaan tekijällä on yksinomainen oikeus esittää teoksensa nähtäväksi tai kuultavaksi. Sen 9 §:ssä säädetään tarkemmin, mitä tämä esittämisoikeus sisältää. Toisaalta esittäminen on rajoitettu julkiseen esittämiseen, toisaalta on tyhjentävästi lueteltu kaikki ne muodot, joissa tällainen esittäminen on pidätetty tekijän yksinoikeudeksi.

Julkiseksi esittämiseksi luetaan viimeksi mainitun lainkohdan mukaan:

näytelmän tai tanssitaiteellisen, eletaiteellisen tai elokuvaisen teoksen näytelmällinen julkinen esittäminen (9 § 1 k.);

sävellysteoksen sävelellinen julkinen esittäminen (9 § 2 k.);
ennen julkaisemattoman kirjoituksen, esitelmän tai puheen julkinen esittäminen (9 § 3 k.);

sävellysteoksen tai ennen julkaisemattoman kirjoituksen, esitelmän tai puheen julkinen esittäminen sillä tavoin siirrettynä puhe- tai soittokoneeseen kuin 6 § 4 k:ssa mainitaan, taikka radiolaittein (9 § 4 k.); ja

TekijäL:n alaisen taideteoksen näytteillepaneminen (9 § 5 k.).

a. *Esittäminen.* Teoksen esittämisellä on ymmärrettävä teoksen saattamista nähtäväksi tai kuultavaksi. Toisin kuin teoksen levittämisessä, jossa mainitunlainen aistittavaksi tekeminen tapahtuu fyysillisten esineiden siirtymisen kautta vastaanottajan käytettäväksi, esittämiselle on ominaista, että valo- ja ääniallot vaikuttavat suoraan vastaanottajan aistimiin.

Esittämisen modaliteetit ovat näytelmällisiä i. dramaattisia, sävelellisiä, kielellisiä tai mekaanisia; taideteoksissa esittämismuotona on teoksen näytteillepano. Näytelmällinen esittäminen tulee kysymykseen näytelmissä, tanssi- ja eletaiteellisissa teoksissa sekä elokuvaisissa teoksissa. Sellaiseen esitykseen voivat myös liittyä kulissit ja erityinen puvusto, mutta ne ovat epäoleellisia, dramaattisen esityksen käsitteeseen sisällyttömiä

tekijöitä.¹ Sävelallinen esittäminen on sävellysteoksen saattamista kuultavaksi musiikillisin keinoin joko ihmisen äänielimistä tai soittokoneista lähteneenä. Kielellistä esittämistä on kirjoituksen, esitelmän tai puheen toisintaminen joko lukemalla tai retorisiin tahi deklamoivoin vaikutuskeinoin. Kun näytelmätkin ovat kirjallisia tuotteita ("kirjoituksia"), voidaan ne esittää myös kielellisesti. Sävellyksien kielellinen esittäminen on niin ikään mahdollista (nuottien lukeminen).² Teoksen mekaaninen esittäminen tapahtuu puhe- tai soittokoneen tahi radiolaitteen välityksellä; esitys voi tällöin olla joko dramaattista, sävelleistä tai kielellistä. Taideteoksen näytteillepano on sen asettamista yleisön nähtäväksi.

Esittämisen käsitteeseen ei kuulu, että se edustaa korkeata henkistä toimintaa. Ala-arvoisenkin näytelmän esittämiseen tai runon epätaiteelliseen deklamoimiseen on saatava tekijän lupa. Kiertävät teatterikiertueetkaan, millaisista taiteilijavoimista ne ovatkin kokoonpantuja, eivät ole vapautettuja hankkimasta tekijältä lupaa näytelmien esittämiseen.³

b. Esittämisen julkisuus. Teoksen esittämisen on katsottava tapahtuneen julkisesti, jos sen kuulijoiden tai näkijöiden luku ei ole yksilöllisesti määrätty. Hautajaiset, paraatit, jumalanpalvelukset ja kokoukset yms, joihin pääsy on kaikille vapaa, ovat tilaisuuksia, joissa tapahtunut teoksien esittäminen on julkista. Yhdentekevää on, kannetaanko tilaisuuksiin pääsemisestä maksua vai ei, kunhan vain jokainen, joka haluaa, voi maksun

¹ *Glahn* s. 4.

² Suomen lakikielessä ei eroteta toisistaan näytelmällistä ja sävelleistä esittämistä kielellisestä. Saksan kielessä käy näytelmän ja sävellysteoksen esittäminen nimellä "*Aufführung*", kirjoituksen, puheen ja esitelmän esittäminen nimellä "*Vortragen*". Ruotsin kirjailijalaissa käytetään sanontoja "*uppföra dramatiskt eller mimiskt verk*", "*utföra musikaliskt verk*", "*föredraga skrift eller muntligt föredrag*", "*medelst kinematografi framföra ett verk*." Ranskan kielessä tehdään erotus käsitteiden *droit d'exécution* (sävellyksien esittäminen) ja *droit de représentation* (näytelmällinen esittäminen) välillä. UBS käyttää samaa terminologiaa.

³ *Jacobsen* s. 116.

suorittamalla, milloin se on pääsyy ehtona, saapua esitystä näkemään tai kuulemaan. Tällöin teoksen on katsottava tulleen yleisön saataviin. "Yleisönä" ei voida pitää tekijän perhe-, ystävä- tai seurustelupiiriä; tällaisessa piirissä pidettyjä puheita, runon deklamoimista, elokuvan näyttämistä tms. ei ole katsottava julkisiksi, vaan yksityisiksi esityksiksi.¹ Kutsuvieraille järjestetyt esitystilaisuudet on samoin luettava yksityisiksi, jos kutsu on lähetetty vain ennakolta yksilöllisesti määrättyille henkilöille; mutta jos kutsun tarkoituksena on ainoastaan ollut saada esitystilaisuuteen yleisöä ja kutsu siitä syystä on lähetetty summamutikassa osoitekalenterin, puhelinluettelon tms. mukaan ilman mitään valikointia, on tilaisuus julkinen. Ts. vain jos kutsutut suhteensa vuoksi kutsujaan tai keskenään muodostavat rajoitetun henkilöpiirin, on tilaisuus yksityinen.² Tällaisiin piireihin on luettava myös sosiaalisin sitein syntynyt henkilöyhteisö, mm. tehtaan työväestö tai yhdistyksen jäsenistö. Työpaikalla pidetty konsertti tai oopperanäytös, joka on järjestetty urheiluseuran tms. jäsenistölle, ovat siis musiikillisia yksityistilaisuuksia. Edellytyksenä on kuitenkin, mikäli yhdistyksiä koskee, että jäseneksi ottaminen siihen tapahtuu valikoinnin perusteella. Jos yhdistyksen säännöt ovat sellaiset, että sen passiiviseksi jäseneksi voi päästä jokainen, joka suorittaa jäsenmaksun, silloin ei jäsenistö muodosta sellaista rajoitettua henkilöpiiriä, jolle järjestetty esittämistilaisuus olisi pidettävä yksityisenä. Jos yhdistyksen jäsenillä, vaikka ne valitaankin harkinnan mukaan, on oikeus tuoda mukanaan haluamiansa henkilöitä

¹ *Nybergh* JFT 1937 s. 148; *Eberstein* SvJT 1943 s. 744 ss; *Jacobsen* s. 99; *Torben Lund*, Forfatterret s. 49.

² *Kohler*, Urheberrecht s. 185 on sitä mieltä, että jos kutsuttuja on niin monta, että "die Gesellschaft die häusliche Wesenheit einbüsst", tilaisuus on julkinen, vaikka kutsut olisivat olleet persoonallisiakin. Ks. myös *Streuli* s. 26; *Mayer* s. 94; *Dernburg* s. 68. *Ask* s. 64 katsoo ratkaisevaksi sen seikan, onko läsnäolevien yksilöllinen valinta riippunut esittämistilaisuuden järjestäjästä. Vrt. myös *Glahn* ss. 2,4.

esitystä kuulemaan tai näkemään, on tilaisuus samoin julkinen.¹ Jos tilaisuutta ei ole tarkoitettu julkiseksi, ei se tule sellaiseksi sen johdosta, että sivullisetkin tilaisuuden järjestäjän tahtomatta voivat nähdä tai kuulla esityksen, esim. konserttisalin avoimien ikkunain kautta.² Yliopistolliset luentotilaisuudet, joihin muillakin kuin ylioppilailta on pääsy, ovat julkisia.

Edellämainituissa tapauksissa ei kuitenkaan voida olla huomioonottamatta esittämistilaisuuden tarkoitusta. Jos teoksen esittämällä tavoitellaan tai edistetään ansiotarkoitusta, esim. kun musiikillisia tai tanssi- tai eletaiteellisia attraktioita järjestetään kerhon jäsenille, kerhon rakennusrahaston kartuttamiseksi tms. sellaista tarkoitusta varten, ei tilaisuudella ole familjääristä yksityisluonnetta.³ Myös voi esiintyjänkin ansion tavoittelu tehdä tilaisuudesta sellaisen, että teoksen esittäminen loukkaa tekijän oikeutta.⁴ Muitakin rajatapauksia voidaan käynnöstä mainita.⁵

c. Näytelmällinen esittäminen. Ennen TekijäL:ää voimassa olleen KirjTaitA:n mukaan oli ainoastaan painosta julkaisemattoman näytelmän julkinen, dramaattinen esittäminen ehdottomasti kielletty ilman tekijän suostumusta. Jos näytelmä oli julkaistu, saatiin se vapaasti esittää näyttämöllä, paitsi jos te-

¹ *Torben Lund* m.t.s. 50; *Grundtvig* s. 128. *Mitteis* s. 11. *Vrt. Knoph* s. 89; *Droit d'auteur* 1942 s. 67. Jos mukaanotettavien henkilöiden piiri on rajoitettu jäsenten omaisiin, tulkitaan tilaisuus toisinaan yksityiseksi. Ks. esim. *Allfeld*, *Urheberrecht* s. 155, mutta myös *Walckiers* ss. 2, 53, 59, 64.

² *Kohler*, *Autorrecht* s. 241.

³ *Knoph* m.s.; *Mayer* s. 94. Italian uuden tekijälain mukaan on samoin huomio kiinnitettävä tekstissä mainittuun näkökohtaan. *Droit d'auteur* 1941 s. 98.

⁴ Esim. laulajatar tahtoo palkkiota vastaan debytoida monituhatlukuiselle tehtaan työväestölle tai tanssimusiikkia esitetään tanssikoulussa. *Kohler*, *Urheberrecht* s. 186, mutta myös *Torben Lund* m.t.s. 141 ja *v. Henbig* s. 47.

⁵ Onko esim. vaadittava säveltäjän lupa sävellyksien esittämiseen, kun gramofoneja tai radiokoneita koetellaan ostajalle avoimessa myymälässä? Kielteisesti esim. *Ufr* 1932 s. 1010 ja *Jacobsen* s. 110.

kijän nimi oli teoksessa mainittu ja hän oli nimenomaisesti pidättänyt esittämisoikeuden itselleen (m.a. 12 §). Tanssi- ja eletaiteellisen teoksen oikeussuoja oli puheena olevassa suhteessa epämääräinen, ja elokuvaiset teokset olivat saman asetuksen voimaan tullessa tuntemattomia. Kuitenkin tulkittiin asetusta, siten kun elokuvaiset teokset olivat tulleet käytäntöön, toisinaan siten, että näytelmän esittäminen kinematografian keinoin oli tekijän yksinoikeutena, mutta tämä tulkinta oli kiistanalainen.¹ Mainitut tekijänoikeuden rajoitukset on TekijäL:ssä poistettu. Tekijä ei ole enää velvollinen teoksessa itselleen pidättämään valtaa näytelmän dramaattiseen esittämiseen. Tämä on kaikissa tapauksissa, olipa näytelmä julkaistu tai ei, tekijän suostumuksesta riippuva.² Tanssi- ja eletaiteellisten sekä elokuvaisen teosten dramaattisen esittämisen valta on niin ikään rajoituksitta pidätetty tekijän yksinoikeudeksi.

Näytelmällä on ymmärrettävä sekä dramaattisia teoksia ah- taassa mielessä, l. ns. puhenäytelmiä, että dramaattis-musiikillisiä näytelmiä l. oopperoita ja operetteja, jotka on kokoonpantu kirjallisesta teoksesta (libretosta) ja musiikillisesta teoksesta. Kummallekin on yhteistä, että todellisia tai kuviteltuja tapahtumia kuvaillaan toimilla, joihin vähintään kaksi yksilöä ottaa osaa esittäen tapahtuman joko puheen tai laulun muodossa. Milloin toimintaan osallisia on ainoastaan yksi (monologi, monodraama), ei teoksen esittämistä suojata näytelmällisenä, vaan deklamationa.³

d. Sävellysteoksien sävelellinen esittäminen. Sävellysteoksien sävelellinen esittäminen ei ennen TekijäL:n säätämistä ollut edes niin suojattu kuin näytelmän dramaattinen esittäminen. Yritys tämän epäkohdan korjaamiseksi tehtiin jo v. 1905, jolloin lainvalmistelukunta esitti hallitukselle, että sävellysteos saisi saman suojan julkista esittämistä vastaan kuin näytelmä, s.o. että

¹ *JFT* 1916 ss. 94; *Lvk* s. 27.

² Teoksen nimilehdellä tai esipuheessa annetusta esittämisluvasta ks. jälj. ss. 269, 322.

³ *Jacobsen* s. 116; *Kohler*, *Urheberrecht* s. 184.

esittäminen olisi oleva kielletty, jos tekijä teoksessaan oli pidätännyt itselleen esittämiskäytön.¹ Ehdotus ei johtanut toimenpiteeseen. TekijäL turvaa 9 §:ssä sävellysteoksen kaikkea sävellellistä esittämistä vastaan, tapahtuipa tämä näytelmän yhteydessä tai erillensä laulun, musiikki-instrumenttien, vihellyksen, äänilevyn, kinematografian, radion avulla tai millä muulla tavalla tahansa. Vähäpätöisinkin sävellyks on esittämistä vastaan suojattu yhtä lailla kuin sinfonia tai oratorio.^{2, 3}

e. *Kieliasuisten teosten kielellinen esittäminen.* TekijäL 9 § 3 k:n mukaan on ennen julkaisemattoman kirjoituksen, esitelmän tai puheen julkinen esittäminen tekijän yksinoikeutena. Säännös on ilmaus tekijänhallinnasta teokseen, jota ei ole saatettu julkisuuteen. Julkaisemattoman runon deklamatio ja resitaatio, esitelmän, puheen, monologin tms. kielellinen esittäminen on luvallista ainoastaan tekijän suostumuksella, myös siinä tapauksessa, että esittäminen tapahtuu ilman esittämispalkkiota esim. isänmaallisessa juhlassa. Sen sijaan on julkaistujen kieliasuisten teoksien julkinen esittäminen kielellisesti täysin vapaa.⁴

f. *Mekaanisin laittein tapahtuva esittäminen.* Mekaanisten laitteiden avulla tapahtuva teosten dramaattinen, sävellellinen ja kielellinen toisintaminen on muuan niitä keinoja, joilla henkinen tuote saatetaan yleisön saataviin, kuultavaksi. Tällaisina laitteina TekijäL mainitsee puhe- ja soittokoneet sekä radiolaitteet. Puhe- ja soittokoneella tarkoitetaan laitetta, johon teos voidaan siirtää ja kiinnittää ja jossa se voidaan jäljentää niin

¹ Lvk ehd 1905 s. 20.

² UBS jättää sävellyksien julkisen esittämisen oikeuden kunkin liittomaan sisäisen lainsäädännön järjestettäväksi. Kysymystä koskeva 11 art. ei ole kokonaisuudessaan pakottava. Obligatorinen on ainoastaan sen 3 k, jonka mukaan säveltäjä ei ole velvollinen, saadakseen oikeussuojan toisessa liittomaassa sävellykselleen julkista esittämistä vastaan, teoksen julkaistessaan kieltämään sen julkista esittämistä. Hoffmann, Die Berner Uebereinkunft ss. 160, 166.

³ Yksinoikeutta rajoittavista ns. yleisönoikeuden säännöksistä, ks. kuit. s. 221.

⁴ Ks. jälj. s. 219 s.

kuin sanotun lain 6 § 4 k:ssa säädetään, radiolaitteella laitetta, jolla teos sähkömagneettisten aaltojen välityksellä toisinnetaan ja lähetetään avaruuteen.¹

Yksinoikeus teoksen mekaanisin laittein esittämiseen on, kuten edellä on mainittu, pidätetty tekijän yksinoikeudeksi vain, mikäli koskee sävellysteoksia ja ennen julkaisemattomia kirjoituksia, esitelmiä ja puheita, vaan ei kuvia. Tästä johtuu, ettei kuvien televisio ole TekijäL:n mukaan tekijänoikeudellisesti suojattu. Kuvien lähettäminen kaukonäkölaittein on, samoin kuin julkaistujen kieliasuisten teoksien esittäminen mekaanisten laitteiden välityksellä, siis riippumaton tekijän suostumuksesta,² kunnes ne uudella lainsäädännöllä kenties ja toivottavasti saatetaan lain suojan alaisuuteen.³

"Mekanisoidun musiikin" esittäminen ilman tekijän suostumusta on luvaton, jos se tapahtuu julkisesti. Suostumus teoksen siirtämiseen esim. äänilevyn käsittää, niin kuin ennen on

¹ Hoffmann m.t.s. 171. Nykyään teokset otetaan radioaseman toimesta tekijän suostumuksella useasti levyyn tai nauhaan (ns. magnetofoni) esittäjän tai lähettäjän mukavuudeksi. Teoksen esittäminen tällaisesta laitteesta ei ole sallittua ilman tekijän eri lupaa, yhtä vähän kuin laitteen monistaminen ja levittäminen. Jacobsen s. 107. Tekijänoikeuskom:n ehdotuksen mukaan radiolähetystä harjoittava yritys saisi (vastoin tekijän suostumustakin) omaa tarvettansa varten ottaa kirjallisen tai sävellysteoksen teknilliseen laitteeseen, jonka avulla se voidaan esittää, mutta sen esittämisestä olisi voimassa, mitä muutoin on säädetty (19 §). Italian uusi tekijälaki sisältää vastaavanlaisen säännöksen.

² Toisin mm. Tanskan tekijälain mukaan mm., mikäli televisiota koskee. Jacobsen s. 104. Samoin tulkitsee Saksan oikeutta Allfeld m.t.s. Ks. myös Elster, Theaterrecht s. 189 s. Elsterin mukaan kaukonäkökuvaus olisi teoksen monistamista, koska erotusta ei olisi tehtävä teoksen ohimenevän ja pysyvän kiinnittämisen välillä materiaan. Tämän käsityksen mukaisesti televisioitu teos olisi katsottava julkaistuksi, mutta sitä ei Elster myönnä (s. 109). UBS ei myöskään sisällä nimenomaista säännöstä teoksen kaukonäkökuvauksen oikeussuojasta, mutta on sen 11-bis art:n katsottu koskevan myös sanottua toisintamismuotoa. Niin esim. Raestad s. 149; Hoffmann m.t.s. 181. Tämän mukaan TekijäL 9 § 4 k. olisi ristiriidassa Bernin konvention kanssa.

³ Tekijänoikeuskom:n ehdotuksessa asetetaan tälle kannalle (2 §).

mainittu, vain oikeuden levyn jäljentämiseen, monistamiseen ja levittämiseen, mutta ei, mikäli ei siitä ole erikseen sovittu, julkiseen esittämiseen. Kun äänilevyn valmistajalla ei myöskään ole omaa tekijänoikeutta teokseensa,¹ ei valmistajan, vaan ainoastaan tekijän lupa on tarpeen teoksen julkiseen esittämiseen.² Ulkomaisessa teoriassa ja lainkäytössä on tosin esiintynyt taipumusta katsoa teoksen levyttämistä koskevan sopimuksen hiljaisesti (konkludenttisesti) käsittävän myös sävellyksen julkisen esittämisen oikeuden, mutta tätä mielipidettä ei ainakaan Suomen lain mukaan voida puoltaa.³ Yleisradio, ravintolat ja kahvilat ym, joissa äänilevymusiikkia esitetään, suorittavatkin siitä Teoston välityksellä palkkion vain säveltäjille.⁴ Mutta jos poikkeuksellisesti säveltäjä olisi siirtänyt esittämiskäytönkin äänilevyn valmistajalle, on myös tämän suostumus sävellyksen julkiseen esittämiseen tietenkin tarpeen.

Äänilevyjen esittäminen konserteissa tai muutoin yleisölle on siihen siirretyn teoksen tekijän luvasta riippuva, mutta omaksi tarpeekseen ja suljetussa henkilöpiirissä levyn haltija saa sitä käyttää.

Sen johdosta, että radioluvan haltija on oikeutettu vastaanottamaan radiolähetyksiä, on teoksen esittäminen radiolaittein aina katsottava julkiseksi, ja tekijän suostumus saatava näytelmän, sävellyksen ja ennen julkaisemattoman kieliasuisen teoksen radioimiseen. Siihen teoreettiseen seikkaan, ettei tiettyä teosta radioitaessa kukaan pidä vastaanottolaitetta auki, ei

¹ Ks. ed. s. 113.

² Esiintyvän taiteilijan suostumuksen tarpeettomuudesta ks. ed. s. 110.

³ Samoin Tanskan oikeuden mukaan *Torben Lund* m.t.s. 52; *Jacobsen* s. 115 ja *UfR* 1930 s. 646. Ks. myös *Walckiers* s. 8, *Vrt. Hoffmann* m.t.s. 201 s. *Lemoine* s. 68 lausuu Ranskan oikeuden mukaan olevan traditionaalista, ettei säveltäjän ole koskaan muuta kuin nimenomaisella välipuheella katsottava luovuttaneen teoksiinsa esittämisen, vaan ainoastaan editio-oikeuden toiselle.

⁴ Siitä, ettei äänilevyn valmistaja voi omistusoikeuteensa nojaten levyyn merkityllä kiellollakaan estää levyn esittämistä julkisesti, jos siihen on saatu siirretyn teoksen tekijän suostumus, ks. jälj. s. 235.

voida kiinnittää huomiota.¹ Teoksen radioiminen luo kaksi oikeusilmiotä, lähettämisen (emissio) ja vastaanottamisen (perceptio). Tekijällä on yksinoikeus vain edelliseen.²

Säveltäjillä on Bernin sopimukseen Berliinin konferenssissa otetun säännöksen (*13 art. 1 k.*) mukaan yksinoikeus teokseensa siirtämiseen niitä mekaanisesti esittäviin laitteisiin ja teostensa esittämiseen näillä laitteilla. Henkisten tuotteiden tekijöille myönnettiin Rooman konferenssissa yksinoikeus teostensa esittämiseen yleisölle radiolähetyksinä (*11-bis art.*). Molemmat säännökset ovat obligatorisia, kuitenkin niin, että liittomailla on valta määrätä yksinoikeuden käyttämisen ehdot, mutta rajoittuvat nämä siihen maahan, joka ne on asettanut (*13 art. 2 k; 11-bis art. 2 k*). Näiden säännöksien pohjana on, niin kuin ennen on mainittu,³ tekijänoikeuteen tuotu pakkolupa- ja osapalkkiojärjestelmä. Radiolähetyksistä on säädetty, ettei niitä rajoittavat ehdot saa loukata tekijän moraalisia oikeuksia eikä hänelle kuuluvaa oikeutta kohtuulliseen korvaukseen, jonka, jollei sopimusta ole tehty, asianomainen viranomaisen määrää. Suomi ei ole käyttänyt hyväkseen kumpaakaan näistä tekijänoikeuden rajoittamista koskevista säännöksistä. Säveltäjä ei siis ole, kuten on laita mm. Saksassa ja Sveitsissä, velvollinen sallimaan teokseensa siirtämistä äänilevyyn muuta kuin kulloinkin vapaaehtoisesti tehdyn sopimuksen perusteella.⁴ Sävellyk-

¹ *Jacobsen* s. 101.

² Lähettämisoikeus määräytyy sen maan lain mukaan, jossa lähettämisasema sijaitsee, vastaanottajamaan lain mukaan taas kysymys siitä, saako ulkomailta tulleeseen radiolähetyksen lähettää edelleen kotimaisen aseman kautta. Kun viimeksi mainitussa tapauksessa teos toisinnetaan uudelleen, vaaditaan siihen, Bernin sopimusta sovellettaessa, tekijän uusi suostumus. *Lissbauer* s. 206.

³ Ks. ed. s. 66 ja *Raestad* s. 143 ss; *Hoffmann* m.t.s. 183.

⁴ Pakkoluvan nojalla jossakin liittomaassa valmistettujen äänilevyjen monistaminen ja teoksien esittäminen niistä julkisesti ilman tekijän lupaa ei ole sallittua muuta kuin siinä maassa, jossa ne on valmistettu. *Hoffmann* m.t.s. 214.

sien radioiminen tapahtuu samoin vain säveltäjän siihen antaman suostumuksen nojalla.^{1, 2}

g. Taideteoksen näytteillepaneminen. TekijäL 9 § 5 k:n mukaan taideteoksen näytteillepaneminen on muuan teoksen julkisen esittämisen muoto. Sen avulla taideteos tulee yleisön nähtäväksi teoksen fyysillisten kappaleiden kautta, jotka ovat tekijän hallinnassa. Näytteillepaneminen edellyttää, että yleisöllä on näyttelytilaisuuteen pääsy. Jos taideteoksen tekijä sallii arvostelijoiden tai sanomalehtimiesten katsastaa teosta ateljeessaan, ei näytteillepanemista ole sillä tapahtunut.³

Tekijällä on mainitun lainkohdan mukaan näytteillepanemiseen yksinoikeus. Tämä oikeus on todellisuudessa sangen rajoitettu. Kun taideteos on siirtynyt pois tekijän omistuksesta, on ostajalla oikeus sen näytteillepanemiseen, tarvitsematta hankkia siihen tekijältä lupaa (*TekijäL 18 § 4 k*). Tekijän puheena

¹ UBS 11-bis art. 2 k:n perusteella on mm. Norjan tekijälakiin otettu säännös, jonka mukaan teos, sitten kun 1 v. on kulunut sen julkaisemisesta, voidaan tekijän suostumuksettakin radioida kohtuullista korvausta vastaan, jonka suuruuden, jos siitä ei päästä sopimukseen, asianomainen ministeriö määrää. *Knoph* s. 130. Vrt. myös *Torben Lund* m.t.s. 55, jossa katsotaan säännöksen olevan ristiriidassa puheena olevan UBS:n art:n kanssa, kun palkkiota ei määrää puolueeton viranomais.

² TekijäL:n mukaan on julkaistuja kieliasuisia teoksia, runoja ja muita kirjoituksia, lupa radioida kielellisesti ilman tekijän suostumusta ja hänelle tulevaa palkkiota. Laki on tässä suhteess ilmeisessä ristiriidassa tekstissä kosketellun UBS:n säännöksen kanssa. Siihen viitaten v. 1934 valtiopäivillä tehtiin lakialoite mainitun lain muuttamisesta mm. puheena olevassa suhteessa. Aloitteen johdosta annetussa lakivaliokunnan mietinnössä puollettiin sen hyväksymistä, mutta eduskunta, hyläten aloitteen, päätti vain kehoittaa hallitusta ottamaan harkittavaksi sellaisen muutoksen tekemisen TekijäL:ään, että korvausten periminen, varsinkin radion välityksellä tapahtuvista esityksistä, saataisiin tyydyttävällä tavalla järjestetyksi. *Lakialoite N:o 8; Lv miet. N:o 9 ja edusk. toiv. 1934 vp.* Eduskunnan toivomus ei tähän mennessä ole johtanut toimenpiteeseen, mutta yleisradio on, korjatakseen kirjailijoihin osaksi tullutta kohtuuttomuutta, vapaaehtoisesti suorittanut palkkiota heidän julkaisemiensa teosten radioimisesta. — TekijänoikKom:n ehdotuksessa ei puheena olevassa suhteessa tehdä erotusta julkaisemattomien ja julkaistujen teosten välillä.

³ *Jacobsen* s. 92.

oleva oikeus on siis melkoisen ahdas, mutta myönnettävä on, että näytteillepanemisen yksinoikeuden ulottaminen taideteoksiin, jotka eivät enää ole tekijän omistuksessa, vaikeuttaisi taidekauppiaiden asemaa.¹

Periaatteelliselta kannalta näytteillepanemisen valta kuuluu taideteoksen tekijän primäärisiin, persoonallisiin oikeuksiin. Vastoin alaikäisen taiteilijan tahtoa ei holhoojalla ole oikeutta panna hänen taideteoksiaan näytteille, yhtä vähän kuin se, jolle taideteoksia on pantattu tai joka on niitä ottanut tallettaakseen, on siihen oikeutettu.

¹ *Lissbauer* s. 210.